

CARTIER Rotonda

Tamara CĂRĂUȘ (1972) a studiat filosofie și litere la Universitatea din București, cu doctoratul susținut, în 2001, la aceeași universitate. A desfășurat proiecte de cercetare în cadrul mai multor instituții: Colegiul Noua Europă, Universitatea din București, Universitatea din Oxford, Universitatea din Uppsala, Universitatea din Groningen, Universitatea Palacky Olomouc, Universitatea din Rijeka, Institut für die Wissenschaften vom Menschen, Viena ș.a. A publicat mai multe articole științifice și a coordonat volumele *Cosmopolitanism and the Legacies of Dissent* (în colab., Routledge, 2014), *Cosmopolitanism Without Foundations* (în colab., Zeta Books, 2015), *Re-Grounding Cosmopolitanism: Towards Post-Foundational Cosmopolitanism* (în colab., Routledge, 2015). A publicat cărțile *tzara mea* (Editura „Arc”, 2000), *Efectul Menard* (Editura „Paralela 45”, 2003) și *Capcanele identității* (Editura „Cartier”, 2011).

Tamara Cărauş

Limba de hârtie

Eseu

R o t o n d a
CARTIER

CARTIER

Editura Cartier, SRL, str. București, nr. 68, Chișinău, MD2012.
Tel./ fax: 022 20 34 91, tel.: 022 24 01 95. E-mail: cartier@cartier.md
Editura Codex 2000, SRL, Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, București.
Tel/ fax: 021 210 80 51. E-mail: romania@cartier.md
Suport juridic: Efrim, Roșca și Asociații
cartier.md

*Cărțile Cartier pot fi procurate online pe shop.cartier.md
și în toate librăriile bune din România și Republica Moldova.
Cartier eBooks pot fi procurate pe iBooks, Barnes & Noble și cartier.md*

LIBRĂRIILE CARTIER

Librăria din Centru, bd. Ștefan cel Mare, nr. 126, Chișinău. Tel./ fax: 022 21 42 03.
E-mail: librariadincentru@cartier.md
Librăria din Hol, str. București, nr. 68, Chișinău. Tel.: 022 24 10 00.
E-mail: librariadinhol@cartier.md

Comenzi CARTEA PRIN POȘTĂ

CODEX 2000, Str. Toamnei, nr. 24, sectorul 2, 020712 București, România
Tel./ fax: (021) 210 80 51
E-mail: romania@cartier.md
cartier.md

Taxele poștale sunt suportate de editură.
Plata se face prin ramburs, la primirea coletului.

Colecția *Rotonda* este coordonată de Em. Galaicu-Păun
Editor: Gheorghe Erizanu
Lectori: Em. Galaicu-Păun, Valentin Guțu
Coperta: Vitalie Coroban
Design/ tehnoredactare: Marina Darii
Prepress: Editura Cartier
Tipărită la Bons Offices

Tamara Cărăuș
LIMBA DE HĂRTIE
Ediția I, iulie 2017

© 2017, Editura Cartier pentru prezenta ediție.
Cărțile Cartier sunt disponibile în limita stocului și a bunului de difuzare.

Aprobat de Comisia de selecție pentru editarea cărții naționale
și editat cu contribuția Ministerului Culturii.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții
Cărăuș, Tamara.

Limba de hârtie: Eseu/ Tamara Cărăuș. – Chișinău: Cartier, 2017
(Tipogr. "Bons Offices"). – 196 p. – (Colecția "Rotonda", ISBN 978-9975-79-907-2).
Bibliogr.: p. 191-194. – Referințe bibliogr. în subsol. – 500 ex.
ISBN 978-9975-86-190-8.
821.135.1(478)-4
C 23

Prolog

...Și fugea limba de sub picioare. Și alunecam în adâncurile fără fund ale limbii ce se dezintegra dezintegrându-mă în particule de cuvinte și carne. Limba se pulveriza și mă pulverizam și eu odată cu ea și astfel deveneam una cu limba. Reușeam, totuși, să mă agăț de un cuvânt care încă rezista pulverizării, mă țineam cu ambele mâini de cuvânt, mă sprijineam în el, rămas singura axa a lumii. Apoi cuvântul chema alt cuvânt, apoi altul, încă unul, până reușeam să refacem un capăt de țesătură a limbii, și apoi până ne recompuneam, corp și cuvânt, și simțeam din nou limba sub picioare, și pământul. Ne refăceam până când un alt „greșit!”, armă sfichiuitoare ce tăia și spinteca, ne pulveriza din nou, și atunci de-la-sine-înțelesul singurei limbi pe care o vorbisem dintotdeauna se retrăgea iar, și eu o urmam... Apoi nici nu mai trebuia să se spună „greșit!”, era suficientă o privire sau amintirea bruscă a unei greșeli sau umbra unei greșeli viitoare, și mă opream, după un bâlbâit baroc, în mijlocul unei propoziții, ca să mă întreb și să-i întreb și pe alții dacă există în limba română un cuvânt sau altul, cuvinte de toate zilele, banale, comune. Aceasta era tragedia.

Apoi urma comedia. Ființa aproape pulverizată renăștea și devenea fiară cu zeci de antene deschise pentru a detecta greșeala celorlalți și cu zeci de clești, gheare și colți, pentru a extrage greșeala din cel greșit. Iat-o, e gata să atace când greșeala se strecoară în vorba celuiilalt, când cuvântul celuiilalt nu e la locul lui sau sfredelește auzul cu sonorități și accente deviate,

și încă într-un număr infinit de cazuri. Și atunci biciul „greșit” devine, totodată, o sentință fatală aplicată celui cu greșeala. Căci fiara știe că o greșeală nu e doar o greșeală, omul care a zis sau a pronunțat greșit este el însuși o eroare. O greșeală nu e doar o greșeală „de limbă”, ci e o fisură în ființă, un deficit de existență. „Nu e corect”, și fiara nu putea fi deloc îngăduitoare – sentința trebuia să scrijelească creierul-sursă de aceste erori-orori...

Cum ajunsese aici, victimă și torționar, în colivia limbii? Fiară de pradă la pânda greșelilor de limbă și, totodată, prada devorată de fiara limbii? Vânător de greșeli ale limbii celorlalți și cu toate armele corectitudinii limbii țintite asupra mea? Cum și de ce a fost posibilă această hărțuire? Tocmai acest lucru voi încerca să îl explic în aceste pagini.

Dar cum voi scrie despre greșeală? Probabil făcând greșeli de tot soiul, cu nemiluita, căci un text despre greșeală nu poate fi lipsit de greșeli:

Greșeli de gramatică, de sintaxă, de ortografie etc. De unde știu că voi face aceste greșeli? Nu știu, căci dacă aș ști, le-aș elimina. Presupun că vor fi greșeli deoarece tot ce am scris sau spus vreodată a fost însoțit de greșeli „de limbă”, mai multe sau mai puține. Oricum, nu veți găsi greșeli în text, căci redactorii le vor redacta, fapt pentru care le sunt îndatorată.

Greșeli de metodă: ar fi fost minunat dacă acest text ar fi curată ficțiune, însă este, cum se spune, non-ficțiune. Dar nu e o carte de amintiri din copilărie, deși uneori poate părea astfel. Nu e un tratat de lingvistică, nici o teză de filosofie a limbajului, nici o schiță de sociologie a limbajului, deși poate părea și una și alta și cealaltă. Textul, fără rigorile unei metode, este o încercare de a înțelege din mai multe perspective o experiență de care am avut parte.

Greșeli de orientare și „poziționare în viață”: continui cu istorisirea capcanelor în care cad și ofer o nouă ilustrare a capacității mele de a mă împiedica de accident – dacă limba

e un accident –, de a mă poticni și împotmoli acolo unde alții „trec peste” cu ușurință și chiar merg semeț înainte. Limba e o resursă de unde lumea își câștigă traiul și existența, uneori cu onoruri de tot soiul, iar eu am făcut din vorbirea limbii un motiv de derută, confuzie și întrebări...

Greșeli de viziune: îmi plac temele universalizabile și cosmopolite, dar scriu, iată, despre o temă locală. Încerc să descriu o experiență a locului, să descifrez legătura dintre marca locului și limbă, așa cum s-a înnodat această legătură într-un caz particular. A fost o experiență – subiectivă desigur – care poate fi înțeleasă doar în contextul trăirii ei. Nu mă iluzionez că ar fi fost o experiență unică, au mai trăit-o și alții. A fost o experiență uneori tragică, alteori comică, de cele mai multe ori a fost o experiență exasperantă, o marcă a locului care face posibil, dar nu și necesar desigur, acest text.

Greșeli de marketing: se vând istoriile de succes, de exemplu, cum să devii orator de succes sau cum am depășit teama de a vorbi în public, dar nu și cărți despre „cum m-am poticnit în timp ce vorbeam și nu știu nici acum dacă am trecut peste efectul poticnelii”. E o carte căreia îi lipsește publicul-țintă și doar pot să sper că va spune, totuși, ceva celor care au fost corecțati atunci când vorbeau și scriau în singura limbă pe care o cunoșteau – limba maternă.

Și atunci de ce continui să scriu despre greșeală, multiplicând greșelile? Scriu deoarece vorbirea și scrisul în limba maternă au devenit la un moment dat un amețitor *experimentum linguae*, scriu deoarece limba s-a dovedit o sursă nebănuită de intensități și violențe, dar în primul rând scriu pentru că, pe lângă greșeală, a fost în această experiență și un *love story*, un *l'amour de la langue*, care începe demult, cu un caiet ce avea coperti verzi...

Partea I.
HÂRTIA

1.

Un caiet verde, coperți subțiri verzi, un verde deschis-spălăcit, cu 12 foi, de aritmetică, și cu tabla înmulțirii pe coperta din spate. Și sub tabla înmulțirii, în dreapta jos, cu litere minuscule, este indicat anul, nu chiar oarecare, ci 1984, an orwellian, pe când aveam doisprezece ani. Foile sunt îngălbenite, nici nu au fost vreodată albe, căci și când era caietul nou, paginile tot vineții spre galben erau. Acum însă, foile sunt și mai îngălbenite, mai ales pe margini, care dau fiecărei pagini un fel de ramă. Timpul, chimia hârtiei, lumina și întunericul au înrămat caietul pagină cu pagină. Pe coperta din față caietul are și un titlu – *Caiet de calificare culturală*. Nu, nu era un caiet impus de la școală. L-am făcut eu singură, neobligată de nimeni și, probabil, în secret. Zic „probabil” pentru că nu se uita nimeni prin hârtiile mele, familia avea multe alte treburi mai vitale de făcut.

Nu am scris nicăieri vreo justificare a titlului. Probabil l-am pus fiind sigură că nu are nevoie de vreo explicație. Titlul îmi va fi părut destul de grăitor, clar de la sine, iar explicațiile inutile. Sau poate îmi consumasem tot efortul intelectual ca să găsesc-compun un titlu. Sau poate nici nu îl găsisem-compusesem eu, poate l-am copiat de undeva, l-am însușit hoștește, fără să dau sursa. Însă ce transpare destul de clar din paginile galbenvineții este faptul că titlul era și mottoul care trebuia să ghideze metamorfoza pe care trebuia să o producă în mine cele scrise în caiet. Iar caietul conține o... listă de cuvinte și explicațiile lor. Cuvintele sunt scrise cu roșu, explicațiile cu albastru. Sunt

scrise îngrijit, deși cu o caligrafie nu prea rotunjită, literele par să aibă prea multe ascuțimi.

Și ce cuvinte treceam eu acolo? Doar nu era să trec orice cuvânt – iată lista:

Adevărul
Amorul-propriu
Autoritatea
Voința
Devotamentul
Egoismul
Exigența
Inițiativa
Internaționalismul
Conștiința
Lașitatea
Modestia
Noblețea
Principialitatea
Responsabilitatea
Sacrificiul
Filistinismul.

Dar „filistinismul”, definit astfel: „interese limitate, orizont mărginit, meschinărie”, de ce e în listă? Probabil l-am scris ca să știu să identific filistinul când îl voi întâlni. Nu cred că am folosit vreodată cuvântul „filistin”, deși aș fi înclinată să cred că am întâlnit multe întrupări ale cuvântului definit ultimul în această primă listă. Fiind un cuvânt livresc, atribuit, de regulă, unui mic-burghez – așa cum a fost folosit în critica ideologică de la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX –, și mai având și unele tangențe, cel puțin ortografice, cu cel din Biblie (a se vedea mai multe fragmente din *Regi* și *Judecători* în Vechiul

Testament despre filistenii și lupta lor cu israeliții), cuvântul „filistin” era, probabil, destinat uitării în caietul meu.

Cuvintele selectate au o încărcătură ideologizantă, de unde reiese că nu sunt transcrise din dicționar, ci dintr-o altă carte. Sursa nu este indicată. Se vede că pe atunci credeam că orice cuvânt era un bun comun, al tuturor, iar odată reproduse de mine, în caiet, cuvintele deveneau „ale mele”. Nici contextul ideologic din care sunt extrase cuvintele nu este menționat în caiet; fără îndoială, doar cuvintele contau.

Deci, un caiet de cuvinte, început la 12 ani, s-a numit și caiet de „calificare culturală”. De ce numesc astfel încercarea de a învăța niște cuvinte? Ce erau „cultura” și „calificarea”, și ce voia să spună combinarea lor, nu cred că știam. Însă și acum, odată deschis, străbate din acel caiet o credință în cuvânt, în forța cuvintelor și în puterea lor de a-l transforma pe cel care le scrie și rostește. Privind în urmă, cu mânie, dar și cu uimire, mă întreb: de unde luase fetița roșcată năpădită de pistrui și de praful hârtoapelor această credință în cuvinte? Dar, mai ales, mă întreb: ce s-a ales din acea credință în cuvinte?

2.

Pe 11 septembrie 1986, încep să scriu un jurnal sub influența unui jurnal al unei fete comsomoliste, partizan și erou care moare în luptă în cel de-al Doilea Război Mondial, pe frontul sovietic desigur, în 1941. Peste vreo trei-patru ani aveam să distrug crunt jurnalul-sursă de inspirație, căci am ajuns să cred, și am tot crezut o vreme, că nu era un jurnal adevărat, ci unul scris din rațiuni de propagandă. Eram chiar sigură că fusese un *fake*, mai ales că nimeni din cei pe care se întâmplase să-i întreb dacă au citit carte nu auzise de ea. Iar eu luasem cartea din podul casei unei vecine, care avea niște rude la oraș și aduceau cărțile de care nu mai aveau nevoie. Și abia peste ani aveam să aflu întâmplător că au existat și jurnalul, și autoarea jurnalului, și că toate cele relatate au fost cât se poate de reale, iar jurnalul mai este citit și acum, pentru valoarea sa istorică, de către cei care vor să afle cum era viața de zi cu zi, și îndeosebi viața adolescenților, din perioada lui Stalin, anii descriși în jurnal fiind 1936–1941.*

Știi bine că am început să scriu sub influența acestui jurnal deoarece declar acest lucru în primele propoziții din jurnal. Însă odată filiația declarată, scriu brusc, poate cam prea brusc, dat fiind faptul că tocmai treceam de la idolul-partizan la o dorință de

* A se vedea *The Diary of Nina Kosterina*, translator Mirra Ginsburg, Crown Books, 1968, și Phillips, Jennifer. *Nina Kosterina: A Young Communist in Stalinist Russia*, Write Words Inc., 2010. Iată și ediția pe care o citeam eu, *Jurnalul Ninei Kosterina*, traducere de Raisa Lungu, Ed. Lumina, 1967.

alt ordin: „Tare aş vrea să vorbesc şi să scriu frumos!” Şi jurnalul însuşi devine o modalitate de a utiliza cuvintele învăţate din celelalte caiete şi carnete. Constat acum că în acele pagini din septembrie 1986 utilizam adecvat cuvinte precum „nuanţat”, „constituie”, „nefavorabil”, „replicat”, „nostim”, cuvinte pe care nu le foloseam acasă, nici la şcoală. Dar limbajul şi stilul jurnalului meu sunt prea naive, iar întorsăturile de frază cam jenante, încât nici nu se califică drept document acceptabil de epocă, precum cel al eroinei-partizan care mă inspirase.

Jurnalul, în tradiţia jurnalelor, cu partizani sau fără, descrie, întâmplări de zi cu zi. De exemplu, pe 6 decembrie 1986, descriu participarea mea la Conferinţa a XXIV-a a Comsomolului şi mândria de a fi aleasă delegată, subliniind un fapt destul de relevant: „Conferinţa a fost în limba rusă, iar eu an înţeles totul!” Închei relatarea acelei zile cu „Eu vreau ca problemele despre care s-a vorbit la conferinţă să fie traduse în viaţă, să nu rămână pe hârtie”. Înduioşător, dar, se pare, erau destinate să rămână doar pe hârtie.

Pe lângă însemnările zilnice sau mai puţin zilnice, vigilenţa mea asupra vorbirii şi scrierii limbii devine un motiv permanent. Să dăm câteva exemple din anii tineri, deşi e nevoie de multă indulgenţă pentru stângăciile de stil din acele caiete:

„Vreau să scriu una, dar iese alta. Să mai exersezi!” (22 ianuarie 1987). Incredibil, am scris „iese”, nu „se primeşte”, cum m-aş fi aşteptat.

Pe 21 aprilie 1987 fac chiar un plan Marshall de acţiune pe frontul limbii: „1. Să citesc în fiecare săptămână o operă a literaturii: roman, piesă, povestire sau câteva poezii; 2. Citind să însemn cuvintele, propoziţiile, frazele, citatele care mi-au plăcut într-un caiet aparte; 3. Să nu țin cont de părerile colegilor, ci să fac cum îmi dictează conştiinţa. Să nu mă împac cu gândul că nici colegele mele nu citesc cărţi şi nu învaţă; 4. Să învăţ poezii, fraze, citate şi astfel să îmi îmbogăţesc vocabularul”.

Vigilența de a pune planul în acțiune deseori se transformă în imperative telegrafice: „Dicționarul, un cuvânt însușit, un caiet, scris câteva propoziții!” (7 iulie 1989), alteori este exprimată prin nevoi de baza: „Îmi e sete de cuvinte noi, îmi e foame de cuvinte frumoase, legate organic în frază. Muncă, muncă, în sudoarea frunții și a tot corpului cu toate că risc să eman miros de sudoare (dat fiind deficitul de săpun!) (31 octombrie 1989)”. Probabil îmi era foame cu adevărat, nu era săpun, dar nici mâncare nu era din belșug sau pe saturate...

Uneori vigilența pare să treacă în disperare, dar nu pentru mult timp, doar pe parcursul unei propoziții. Încrederea și optimismul sunt mai puternice decât orice disperare, cel puțin pentru o vreme: „Astăzi am învățat cuvinte noi, care intră, cu părere de rău, în vocabularul meu pasiv, aidoma unor comori ascunse. Dar orice comoară este găsită. Și gândul că voi vorbi cândva cu aceste fermecătoare cuvinte, că le voi gusta înțelepciunea mă fac să le caut și să le studiez” (13 martie 1990). „Consult dicționarele zilnic. Înțeleg și rețin cuvintele, dar, nefolosite în practică, cuvintele dispar nu știu unde” (19 martie 1990). „Am amânat scrisul articolelor pentru o vreme, până îmi îmbogățesc vocabularul și cunoștințele lingvistice” (20 martie 1990, mă refer la scrierea unor articole pentru ziarul raional).

Deseori scriu propoziții normale, ca de obicei, dar apoi mă penalizez brusc: „Stop, așa nu merge! Unde e frumusețea limbii literare?”, iar apoi apare și neputința: „Plâng. Nu pot scrie și nu pot vorbi frumos” (10 aprilie 1990).

Jurnalul e un laborator de planuri și idealizări cum aș vrea să fiu, ce aș vrea să fac – lungi liste cu trăsături de care vreau să mă debarasez și trăsături pe care vreau să le achiziționez, alambicate scheme de acțiune, unele transcrise – se vede că indicam și sursa uneori! – din textele autorului motivațional Dale Carnegie, care începea să fie publicat prin reviste rusești drept chintesența succesului în lumea liberă, și nenumărate

angajamente să vorbesc frumos. Motivul „să vorbesc frumos” era amestecat cu teama de singurătate și sărăcie, teama de ratare, teama de a nu fi nevoită să mă întorc în sat, „la sapă”... Eșecul de a vorbi frumos este văzut drept sursă și cauză pentru toate celelalte sumbre potențialități. Mă penalizam deopotrivă pentru „lipsă de voință și necunoașterea limbii”. Nu îmi trecea prin minte că ai putea vorbi frumos precum un cor de îngeri și tot să nu scapi de împlinirile sumbre.

3.

Să vedem niște exemple de cuvinte din caiete și carnete, comori care în anii tineri își așteptau rândul la intrare în vocabularul activ, să se impregneze – iată că folosește la ceva un cuvânt din listă! – în rostirea și scrisul meu într-o manieră, cum altfel, indelebilă:

Perfid, inteligibil, prestigiu, compulsa, imbold, idiosincrazie, letargie, imanență, captivitate, invocare, transfigurare, emfatic, derulare, inhibiție, intruvabil, delimitare, efemer, antidot, convenabil, efervescentă, relicve, exegetic, codificare, dubitativ, configurație, elegie, rudimente, autumnală, aplanare, penetrare, introvertit, configurare, inofensiv, disponibilitate, stigmatizare, ricoșeu, elocventă, persistă, irevocabil, extrapolare, hazard, disimulare, fatalitate, antinomie, infam, pontif, poncif, caste, indispensabil, antinomie, ancestral, derulare, saturație, elucidare, breviar, inhibiție, implantat, inalienabil, impregna, lucid, luciditate, introspecție, debordant, ignobil, oniric, ingenuu, fad, lamentații, olfactiv, apoteoză, recul, tactil, etala, debordant, mesianic, implacabil, candid, devitalizează, frenezie, lamentații, pulsație, interșanjabil, latente, tardiv, irizant, miasmă, edificii, recupera, imprecății, fatidică, ecorșeu, recurent, erijare, melanj, concrescență, lucarnă, exultă, homicid, incomensurabil, paroxism, introspecție, epidermă, inculcare, rezolut, ezoteric, recupera, incomensurabilitate, decortica, nimb, introspecție, parvenire, nevroză (voi fi citit undeva despre nevroza parvenirii?), contracarare, intemperii, abscons, crispate, interpelare,

tavernă, degringoladă, refulare, revanșă, obediență, penitență, reificare, frugal, epata, macabru, angoasă, contingență, omnipotentă, referențial, incognoscibil, anodin, ineluctabil, inexorabil, concatenare, iridescent, incunabul.

Acestea și multe, multe, multe altele erau comorile mele cu care porneam la drum, la drum lung, care ducea dintr-o lume în alta. Eram echipată să îndur și să rezist intemperiilor...

Peste ani, am ajuns să caut în dicționar aceste cuvinte în sens invers, adică întrebându-mă: oare cum s-o fi zicând „iridescent” sau „inexorabil” pe limba oamenilor și pe înțelesul tuturor?...

4.

După lungi examinări ale listelelor de cuvinte, am observat că majoritatea sunt substantive. În liste mai sunt și verbe, și adjective, dar majoritatea sunt substantive, nume, cum ar veni, nume comune de lucruri, stări sau ființe. A fost o întâmplare sau transcriam eu cu preferință cuvintele-substantive, nu pot ști. Însă frecvența substantivelor în acele liste de cuvinte îmi apare acum într-o lumină uimitoare, ca și cum, numind lumea cu un cuvânt nou, o re-cream, ca și cum, atunci când învățăm denumirea unui lucru, a unei stări sau ființe, vedeam lumea din nou, ba chiar lumea începea să existe, din nou, altfel. Eram ca Adam la început de lume dând nume lucrurilor: „Și Domnul Dumnezeu, Care făcuse din pământ toate fiarele câmpului și toate păsările cerului, le-a adus la Adam, ca să vadă cum le va numi; așa ca toate ființele vii să se numească precum le va numi Adam. Și a pus Adam nume tuturor animalelor și tuturor păsărilor cerului și tuturor fiarelor sălbatice” (*Geneza*, 2: 19-20).

Deci, Dumnezeu le face semn animalelor, iar ele vin în fața omului și omul le dă nume. De unde știe omul ce nume să dea fiecărei vietăți? Limbajul paradiziac al omului trebuie să fi fost cel al cunoașterii depline, presupune Walter Benjamin, ceea ce înseamnă că a numi și a cunoaște era același lucru (Benjamin, 2015, pp. 45-47). Omul-Adam, numindu-le, a făcut ca lucrurile să fie recognoscibile în numele lor. A ști și a ști numele este, din nou, același lucru. Omul este cel care dă nume, în acest fel vorbește limbajul pur, limbajul paradisului, înainte de cădere. În